

OG‘ZAKI TARJIMADA “NOTE-TAKING”NING TARIXI

Tuychiyeva Parvina Baxodirovna

Samarqand davlat chet tillar instituti
Ingliz filologiyasi va tarjimashunoslik
fakulteti Tarjima nazariyasi va amaliyoti
kafedrası assistent-o‘qituvchisi.

+998915241133

1133parvina@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola og‘zaki tarjimada nafaqat note-taking haqida qisqacha ma’lumot beradi balki uning tarixi, kelib chiqishi, mashhur olimlarning qo‘shgan hissaları va ularni davrlarga bo‘lib o‘rganish haqida ham ma’lumot beradi.

Kalit so‘zlar: konferensiya, og‘zaki tarjima, qiyinchiliklar, kontekst, til, tarix, axborot.

KIRISH.

Globalashuv jarayonida tillararo muloqotning ahamiyati ortib borayotgan bir paytda, og‘zaki tarjimonlarning roli nihoyatda muhim bo‘lib bormoqda. Xalqaro konferensiyalar, siyosiy uchrashuvlar, biznes forumlar va madaniy almashinuvlarda axborotni tez, aniq va mazmunan to‘liq yetkazish tarjimonning asosiy vazifasidir. Bunda note-taking (konspekt yozish) usuli og‘zaki tarjimaning samaradorligini oshiruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Note-taking tarjimonga nutqning mantiqiy tuzilmasini eslab qolish, asosiy g‘oyalar va dalillarni tizimli tarzda qayd etish imkonini beradi. Shu bilan birga, bu ko‘nikma tarjimonning eslab qolish hajmini oshiradi, xatoliklarni kamaytiradi hamda nutqni qayta tiklash jarayonini osonlashtiradi.

O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida tarjimonlikka tayyorlov jarayonida og‘zaki tarjima mashg‘ulotlarida note-takingni o‘rgatish hali to‘liq tizimlashtirilmagan. Shu sababli, note-takingning nazariy asoslarini o‘rganish va uni amaliyotda qo‘llash usullarini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biridir.

Og‘zaki tarjima, xususan ketma-ket tarjima jarayonida note-taking (tezkor yozuv) usuli XX asr boshlarida shakllana boshlagan. Bu usulning asosiy maqsadi — tinglangan nutqning asosiy g‘oyasi, tuzilmasi va mantiqiy bog‘lanishini qisqa belgilar yordamida qayd etish orqali tarjima sifatini oshirishdir.

Note-takingning tarixiy ildizlari (1919–1945-yillar) Parijda joylashgan École des Interprètes (keyinchalik ESIT – École Supérieure d’Interprètes et de Traducteurs) maktabi faoliyati bilan bog‘liq.

Birinchi jahon urushi va undan keyingi davrda xalqaro siyosiy uchrashuvlar sonining ko‘payishi natijasida professional tarjimonlarga ehtiyoj ortdi. 1919-yilda Parij tinchlik konferensiyasi vaqtida og‘zaki tarjimonlar nutqni to‘liq yodda saqlab qolishda qiynalgan, shu bois ular shartli belgilar, qisqartmalar va chiziqli sxemalardan foydalanishni boshlagan.

Bu davr note-takingning amaliy bosqichi deb ataladi — ya’ni tarjimonlar uslubni o‘z tajribalarida mustaqil ravishda ishlab chiqishgan.

Ikkinchi jahon urushidan so‘ng xalqaro tashkilotlar — Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Yevropa Ittifoqi, Xalqaro sudlar faoliyatida tarjimonlar soni keskin oshdi. Shu bilan birga, tarjima texnikasi ham ilmiy asosda o‘rganila boshlandi.

Bu davrda note-taking bo‘yicha ilk ilmiy tadqiqotlar paydo bo‘ldi:

- Jean Herbert (1952) — “The Interpreter’s Handbook” asarida note-takingning asosiy tamoyillarini ishlab chiqdi.

- Jean-François Rozan (1956) — “Note-taking in Consecutive Interpreting” asarida yetti asosiy tamoyilni ilgari surdi. U note-takingni mantiqiy tuzilma, qisqartmalar, bog‘lovchi belgilar va vizual sxemalar tizimi sifatida izohladi.

- Danica Seleskovitch (1978) — “L’interprète dans les conférences” asarida note-takingni kognitiv jarayon sifatida talqin qildi va uning “tinglash–tushunish–qayta ifodalash” modeli doirasida o’rganilishini taklif etdi.

1980-yillardan boshlab note-taking texnikasi kognitiv lingvistika va psixolingvistika yo’nalishlari bilan chambarchas bog’landi. Tadqiqotchilar bu usulni inson xotirasi, diqqat jarayoni va mantiqiy fikrlash mexanizmlari bilan aloqada tahlil qila boshladilar.

Shuningdek, kompyuter texnologiyalari va raqamli vositalarning rivojlanishi bilan note-taking yangi shakllarni oldi:

Elektron planshetlar, smartfonlar va raqamli styluslar yordamida yozish;

Simvolik (belgilar) yozuv tizimlarini vizual grafikalar bilan birlashtirish;

AI-assistentlar yordamida nutqdan matnga avtomatik tahlil qilish imkoniyatlari.

Bugungi kunda note-taking texnikasi Yevropa Ittifoqi tarjimonlari, BMT tarjimonlari hamda xalqaro konferensiyalarda ishlovchi mutaxassislar uchun majburiy kasbiy ko’nikma hisoblanadi.

O’zbekiston oliy ta’lim tizimida esa bu yo’nalish so’nggi yillarda, xususan Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, JIDU, SamDCHTI, va O’zMUDA tarjima yo’nalishlarida amaliy mashg’ulotlar sifatida kiritilmoqda.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki note-takingning tarixiy rivoji shuni ko’rsatadiki, u dastlab amaliy tajriba sifatida boshlangan bo’lsa-da, bugungi kunda ilmiy asoslangan metodikaga aylangan. U nafaqat og’zaki tarjimaning sifatini, balki tarjimonning mantiqiy tafakkuri, xotirasi va nutq madaniyatini ham rivojlantiradi. Shu sababli, note-taking bugungi kunda og’zaki tarjimonlar tayyorlash jarayonining ajralmas qismi bo’lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI :

1. Gillies Andrew (2017). Note-taking for Consecutive Interpreting: A Short Course. London: Routledge.
2. Ilg G., & Lambert, S. (1996). Teaching consecutive interpretation. *Interpreting*, 1(1), 69–99.
3. Dam Helle V. (2004). Interpreters’ notes: On the choice of form and language. *Across Languages and Cultures*, 5(1), 53–70.
4. Albl-Mikasa, Michaela (2012). Cognitive approaches to interpreting studies. *Translation and Interpreting Studies*, 7(2), 217–231.
5. Mamatov N. (2020). Og’zaki tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: TDSu nashriyoti.
6. Karasik V. I. (2002). *Lingvokulturnaya interpretatsiya rechevoy deyatel’nosti*. Moskva: Gnosis.
7. Turaeva Z. Ya. (2018). *Tarjima nazariyasi va amaliyoti asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
8. Khayrieva, M. I. qizi Akhmedova, SF (2024). COHESION AND PRAGMATICS: INVESTIGATING (IM) POLITENESS STRATEGIES IN EMAIL COMMUNICATION. *GOLDEN BRAIN*, 2(11), 57-63.
9. Шухратовна Х. Д. Профессионально-Ориентированное Обучение Английскому Языку Будущих Специалистов В Вузах //Miasto Przyszłości. – 2024. – Т. 44. – С. 339-343.
10. Козокова Ч. А., Шерматов А. А. К ВОПРОСУ ИСТОРИИ ТЕОРИИ ЖЕНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (НА ПРИМЕРЕ СОВРЕМЕННОЙ УЗБЕКСКОЙ ПРОЗЫ) //Сафаралиев Бозор Сафаралиевич, доктор педагогических наук. – 2019. – С. 167.
11. Шерматова Б., Ахмеджанова Н., Хасанова Д. Bo’lajak tarjimonlarni tayyorlashga yo’naltirilgan professional tarjima //Зарубежная лингвистика и лингводидактика. – 2024. – Т. 2. – №. 1/С. – С. 96-100.
12. Джуракулова Д. (2024). the science of adolescent brain development. *Переводоведение и лингвистика в эпоху цифровых технологий: изучение передовых подходов*, 1(1), 89–95. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/linguistics-digital-age/article/view/34936>
13. Мирзоев Ж. (2024). Лексико-семантическая особенность перевода терминов. *Переводоведение и лингвистика в эпоху цифровых технологий: изучение передовых подходов*, 1(1), 137-139.

14. Мирзоев, Ж. (2024). Классификация фразеологизмов с компонентом «Глаза» и их семантические свойства (на примере повести С. Айни «Старая школа»). Зарубежная лингвистика и лингводидактика, 2(1), 6-12

15. Asror, Y. (2023). The Importance of Linguoculturology In Written Translation. In International Scientific Conference" Innovative Trends in Science, Practice and Education (Vol. 2, No. 3, pp. 60 67).

¹ Sodikova, N. G. (2021). PRESERVATION OF THE ROLE OF THE GERMAN LANGUAGE AS A MEANS OF SCIENTIFIC COMMUNICATION WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CONCEPT OF MULTILINGUALISM. Theoretical & Applied Science, (8), 338-341.

¹ Sodikova, N. (2019). On the influence of the main variants of English on German. SCOPE ACADEMIC HOUSE B&M PUBLISHING, 153.

¹ Содикова, Н. Г. (2019). РОЛЬ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА. ЗАМОНАВИЙ ТИЛШУНОСЛИК ВА ЛИНГВОДИДАКТИКАНИНГ КОММУНИКАТИВ АСПЕКТЛАРИ, 140.

19. Содикова, Н. Г. К ВОПРОСУ О ТЕНДЕНЦИИ К АНАЛИТИЗМУ В СОВРЕМЕННОМ НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ.